

'DE STJAL MIN MOR'

– TVANGSADOPTIONER I DDR

Anmeldelse af Karen Hvidtfeldt Madsen

Katrin Behr
De stjål min mor. På sporet af løgn, fortællinger og tvangsadoptioner i DDR.
 Gads Forlag, 2013
 296 sider. Kr. 279,-.

Katrin Behr var fire et halvt år i 1972, da hendes familie en tidlig grå mandag morgen blev brutalt drevet ud af deres senge af fremmede mænd i lange mørke frakker. Hendes mor blev lagt i håndjern og anholdt. Katrin og hendes storebror blev først afleveret hos deres bedstemor og siden flyttet til et statsligt børnehjem, hvor Katrin hurtigt blev helt afskåret fra kontakt med sin biologiske familie.

Bogen *De stjål min mor. På sporet af løgn, fortællinger og tvangsadoptioner i DDR* dokumenterer Behrs tidsrejse gennem DDR's kulturhistorie. Barnet Katrin bliver forsøgt anbragt i familiepleje flere gange, før hun i slutningen af 1973 ender hos ægteparret Christel og Klaus, der siden adopterer hende. Christel er russisk- og idrætslærerinde og arbejder desuden som partisekretær. Hun er meget optaget af, at familien tager sig korrekt ud udadtil, men har svært ved at vise følelser overfor sit plejebarn. Faren Klaus er håndværker og mere hjertevarm, og han bliver et fast og vigtigt holdepunkt i Katrins opvækst.

Stilistisk set er især første halvdel af bogen en noget ujævn blanding af kronologiske barndomserindringer fortalt med en hel del voksen snusfornuft, tomme metaforer og sproglige formuleringer, der ikke forekommer troværdige i et førskolebarns mund, flankeret af åbenlyse efterrationaliseringer i form af klip fra samtiden. Det viser sig at være dybdeterapeutens spørgsmål: "Hvad ville den lille Katrin mon sige til det?", der er anledningen til denne struktur, og det er ærgerligt, at denne del ikke er bedre gennemarbejdet.

Anden halvdel af bogen er langt bedre afbalanceret, og i det hele taget er bogen en vigtig fortælling om nogle af de skæbner, som det politiske system i DDR førte med sig, og som hidtil ikke har fået meget opmærksomhed. Ofrene for de politisk motiverede tvangsadoptioner blev ikke betænkt med erstatninger ved murens fald. Det anlås, at DDR-tiden stod for ca. 75.000 'inkognitoadoptioner', hvor de biologiske forældre blev holdt i uvidenhed om, hvor deres børn blev sendt hen. Hvor mange af disse der var egentlige tvangsadoptioner, og hvor mange der i

højere grad var motiveret politisk end af hensyn til barnets tarv, finder Behr ikke belæg for at kunne sætte tal på. Tvangsadoptionerne var delvist et resultat af et kulturelt betinget familiesyn – hvor opdragelse ikke blev betragtet som en privatsag – og af et børnesyn (hvilket ikke var isoleret til DDR), hvor børn ikke i udpræget grad blev betragtet som mennesker med individuelle behov, og hvor man, for børnenes egen skyld, var påpasselige med ikke at forkæle dem.

Det er samtidig en universel fortælling om den pris, som adopterede ofte betaler for de såkaldt lukkede adoptioner, hvor sporene til fødselsforældrene så vidt muligt bliver afskåret. Barnet Katrin oplever at blive mødt med en mur af fortielser og usandheder omkring sin biologiske mor og omstændighederne omkring adoptionen. Derfor bliver netop adoptionen et livslangt omdrejningspunkt for hendes selvforståelse, drømme og længsler. Forestillingen om den tabte mor, og hvorfor hun aldrig kom igen, som hun lovede, betyder, at Katrin ikke tør knytte sig til andre voksne. Også adoptionsfamilien er præget af fortielser. Katrins fortid er et tabu, som ikke kan brydes uden, at hun kommer til at virke utaknemmelig. Hun føler, at hun skal opretholde en facade af god opførsel for at berettiggende sin eksistens, og hun begynder først som teenager at protestere over de store fordringer til hendes arbejdskraft. Især efter at adoptionsforældrene selv producerer en lillebror til familien, føler Katrin sig i stadig højere grad som en Askepot, der kun bliver tålt men ikke elsket. Den forskelsbehandling, hun oplever, forstærker frustrationen over ikke at være på bølgelængde med sin adoptionsmor, og det idealiserede morbillede betyder, at hun har svært ved at give sig hen til den omsorg og de gode oplevelser, som hendes opvækst i adoptionsfamilien også byder på. Murens fald og DDR's opløsning i 1989-90 bliver et vendepunkt for Behr, der gradvist begynder at tage

magten over sit eget liv, ikke mindst ved at konfrontere sig selv med oplevelserne fra barndommen. Hun får vished for, at hendes biologiske mor var under anklage for "trusler mod den offentlige orden som følge af asocial opførsel" og derfor *var* ude af stand til at holde sit løfte om at komme tilbage.

Fortælleren begynder at stille spørgsmålstejn ved den kultur, hun var en del af, og splittelsen mellem de to mødre spejler samtidig splittelsen mellem på den ene side det DDR, som hun er formet af og troede på, og på den anden side den virkelighed, der gradvis åbenbarer sig efter murens fald som to værdisystemer, der ikke kan forenes. Behr finder også ud af, at hun slet ikke er alene med sin historie og finder styrke i fællesskabet med andre ofre for de mange inkognitoadoptioner.

Behr arbejder i dag med at matche familiemedlemmer, der blev ufrivilligt adskilt i DDR-tiden. Hun bestyrer en hjemmeside, der allerede har haft mere end tusind henvendelser, og som har taget del i ca. 225 genforeninger af pårørende.

Op til det danske kommunalvalg i 2013 har danske politikere foreslået, at tvangsbortadoption skal være en mulighed i forhold til minoritetsbørn, hvis forældre er stærkt kriminelle, med henblik på at give børnene en chance for at vokse op i en familie med et andet værdigrundlag. Behrs bog er således ikke alene et kulturhistorisk dokument om nogle af dem, som led mest under DDR-samfundets normer. Det er også en nødvendig påmindelse om, at spørgsmålet om hvem, der anses som egnet til at være forældre har en kulturel kontekst – og at det, der forstås som helt uacceptabelt eller direkte kriminelt i én kulturel kontekst, kan være fuldt ud legitimt i en anden.

Karen Hvidtfeldt Madsen er lektor, ph.d., Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet og tilknyttet forskningsprojektet Kintra.